

МӘШҮР ЖҮСІП КӨПЕЕВ -

Заңғар тулға

«Туғанда дүние есігін ашады өлең, Оленмен жер қойнына кірер денен» деп Абай ағамыз айтқандай, қазақтың біртуар ұлы, сегіз қырлы, бір сырлы әулиесі Мәшүр Жүсіп те поэзия жанрына қалам сілтеген болатын. Ақынның «Жабысты маған өлең он бес жаста» деген өлең жолдарынан балалық бал дәуренінің қызықты шақтары ақындық ізденіспен өткенін көреміз. Ақын дүниетанымын, адамдармен қарым-қатынасын, негіз сүйіп, негіз жек көретінін, кімнен үйреніп, кімнен жиіренетіні де өлеңдерімен өріктеген. Біз оның туындыларынан сол кездегі адамдардың өмірге деген қозғарасын, тұрмысын жан-жақты тани түсеміз. Ақын - қарапайым қара халықты жақтап, үстем тап өкілдерінің қателіктері мен кемшіліктерін тікелей бетке басып отырған қара өлең шебері. Күннің шуағын біріппін болып қарсы алып, батып бара жатқан шапағын да өзі шығарып салатын заңғар таудың құзар басы сияқты алдымен не көрсе де білімді жан көреді емес пе? Міне, осындай өмірдің соққан бар дауылына қайсарлықпен төтеп берген қазақ зиялыларының бірі - Мәшүр Жүсіп Көпеев. Себебі өзі-

нің бетке айтар әділ тілімен, өр мінезімен шындықты айтып шырылдағаны үшін талай рет онык жегені «Ғибрат наме» атты өлеңінен айқын көрінеді. Онда ақын:

Япырым-ай, кессем бе екен мен тілімді,
Үйрендім қайдан өнер, көп білімді.

Өткіздім қасірет пен қаналықта,

Қызықты ойлап-күлер мезгілімді,- деп күйініп, ренішін білдіреді. Ақын сөз өнерін өте жоғары бағалаған. Ол адамдарды бір-бірімен табыстыратын, ішкі жан сырын жеткізетін «тіл» дей отыра, тіл, сөз өнерін жоғары бағалайтыны мына өлең жолдарынан көрінеді.

Кем емес кейбір сөзім жанған шоқтан,

Өркімге ауыр тиер атқан оқтан.

Үшқан күс, жүгірген аң-жануарлар.

Атаңды бәрі қайуан тілі жоқтан, - деп түйінделген шумақтың өзіне зер салсақ, көп астар жатқан сияқты. Ақын өмірдің алмастай қырын, абзал сырын түсіне білуге басты жол тіл өнерінде екенін анық, ашық айтады. Мәшүр Жүсіп Көпеевтің өлеңінің сыры қазақтың ғұлама ақыны Абай өлеңдерімен мазмұндас. Екі ақынның да өлеңдері жастарды өнер-білімге, еңбекке, бірлік пен ынтымақтастыққа шақырады. Ақын қай жерде жүрсе де, қандай сапарға шыкса да қолынан бір сөз те қаламын тастамай, өлең өнерінен сыр шертеді. Ақынның өлеңдері 11 буынды қара өлең ұйқасынан тұрады. Жаны таза, көкірегі ақ, ойлы да сабырлы ақынның өлеңдері асқан шеберлігімен келер

ұрпағы - біздерге мұра.

Бүгінгі таңда Мәшүр Жүсіп Көпеевтің өлеңдері халықтың өшпес мұрасына, асыл қазынасына айналдып отыр. Заңғар ойлы ақынның өлеңдері қоғам өміріне қатысты өзекті тақырыптарды қамтиды. Ақын қара басының ғана қамын ойлап қойған жоқ, ол өзгенің де өзегіндегі өкітін, өкінішін бар жаһымен сезіне жырайды. Ақын мал соңында салмақтан күндіз-түні еңбек етіп жүрген кедей шаруаның ауыр азабын, жетім мен жесірдің көз жасын өлеңге қосты. Қарапайым халықтың өмірімен байланысты жазылған әрбір өлеңі мол үміт алуға тұратын алтын сандық тәрізлес десек, артық айтпаған болар едік.

Мәшүр Жүсіп Көпеевтің асыл мұралары халқы үшін өшпес із қалдырған, сарқылмас асыл қазына болып ұрпақтан-ұрпаққа жалғаса бермек. Сөз қадірін жете түсінген ғұламаның туындыларын оқу арқылы бейнелі ой түйіп, шабыт аласың.

Мәшүр Жүсіп Көпеев өлеңінің айрықша бір қасиеті - қарапайымдылығында. Ол өз өлеңдерінде шындықты айтып, халық қамын жырайды. Азап шегіп, ауырлық арқалаған елінің жүдеу тұрмысы жанын күйзелтіп, жүрегіне ине шанығындай мазасызданды. Ел қамын ойлаған ақынның өлеңдеріндегі басты тақырып халықтың мұң-зары болып қалыптасты. Ол өзі өмір сүрген тұстың қалтарыс-қатпары көп көлеңкелі жастарын барынша батыл сынап отырды, озбырлықты қатты шенеді. Ақын өлеңдерінде адамға қазына-дәулет

жолдас болмайтынын, ал ғылым мәңгі керек екенін ашына айтып, жастарды білімге шақырды. Ол көпшіліктің береке-сін алатын, жарастығын бұзатын озбырларға үнемі қарсы тұрды. Өз шығармаларының көпшілігінде заман жайын, билеушілерді сынап, әлсіздерді жақтап отырды.

Қазағым, өнер ізден, ұрлық-зорлық,

Қыласың бір-біріңе неге озбырлық,

Бол аннан алғы ауызды ынтымақсыз.

Баеыңа келген жоқ па талай қорлық,- деп халықты татулыққа, ауызбірлікке, өз еңбегімен күн көруге шақырады. Қазақ жастарын жарқын болашақ үшін күресуге, қиындықты жеңуге шақырады.

Дарқан даланың данышпан ұлы, ақын ағамыздың өлеңдері халықты сауаттылыққа, өнер-білімге, достыққа, адам көңілінің мөлдірлігі мен жауынның тазалығына шақырады. Ақынның өмірді әр қырынан өріктеген өлеңдерінің сырды халқының, артынан өсіп келе жатқан ұрпағының бүгінгі күнімен ұштасып жатыр. Ол өзінің мазмұнға бай өлеңдері арқылы қазақ халқына бұзымайтын қамал болмайтынын жете түсіндіреді.

Бүгінгі күні Мәшүр Жүсіп Көпеев өзінің арман-мұратына жетіп отыр. Олай дейтінім, қазақ елі қараңғылықпен қошта-сып, ғылымға бет бұрған күн туды. Қай қазақты алып қарасақ та зиялы қауым ортасынан шыққандығы байқалатыны біз үшін зор мақтаныш, үлкен жетістік. Осыны арман еткен халқымын сүйікті ақыны білімділігімен, қасиеттілігімен мәңгі тірі, мәңгі бізбен, мәңгі ортамызда сөйбес шырақ болып қала бермек.

С. Асылханова, Қ. Сәтбаев ағындағы
ЕНТИ оқытушысы